

NECİP FAZIL DÎVÂN ŞİİRİ
NECİP FAZIL AND DÎVÂN POETRY

Dr. Ömer DEMİRBAĞ
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Abstract

Numerous views in the forms of praise, refutation, recognition about Divan poetry since Tanzimat have caused many discussions up to now. Divan literature, especially in the form of poetry has always become the focus of conflicts of classicism and modernity; tradition of modernity and the new and the old.

What is the position of Necip Fazıl Kısakürek, one of the most significant figures in new-term Turkish literature, and his standing in Divan poetry in these discussions?

In this study, the approach of Necip Fazıl Kısakürek to Divan poetry, his handling of Divan poetry in the historical perspective and the position of Necip Fazıl Kısakürek in the world of Divan poetry were examined.

Key Words: *Necip Fazıl, Divan poetry, Divan literature, Mysticism, the New, the Old*

Öz

Tanzimat'tan beri dîvân şiiri hakkında eleştiri, övgü, reddiye, tanıma... şeklinde öne sürülen sayısız görüş, günümüze kadar pek çok tartışmaya vesile olmuştur. Dîvân şiiri edebiyatta, özellikle de şiirde, daima yeni ve eski, gelenek ve asrîlik, modernite ve klasisizm çatışmalarının odağında bulunmuştur.

Yakın dönem Türk edebiyatının önemli isimlerinden Necip Fazıl KISAKÜREK'in söz konusu münakaşalar içindeki yeri ve dîvân şiiri karşısındaki durumu nedir?

Bu yazıda Necip Fazıl'ın, dîvân şiirine yaklaşımı, tarihi perspektif içinde dîvân şiirini ele alışı ve dîvân şiiri dünyasından da Necip Fazıl'ın nasıl bir şâir olarak görüldüğü hususları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Necip Fazıl, Dîvân şiiri, Dîvân edebiyatı, Tasavvuf, Yeni, Eski*

Giriş

Ziya Paşa'nın Şiir ve İnşâ'sından bu yana, edebiyat ve şiirle alakası bulunan her kişi, dîvân şiirine dair şu veya bu şekilde bir tavır içinde olagelmıştır.

Kimi reddetmiş, kimi ondan beslenmiş, kimi yok saymış... ve elbette bütün bu değerlendirmeler, sayısız yorum üretmiştir. O denli ki, Namık Kemal'den Hababam Sınıfı'nın

Zühdü Hoca karakterine kadar, edebiyatla ilgili hemen herkesin dîvân şiiri hakkında bir şeyler söylemesi, dîvân şiiri karşısında kendince bir pozisyon belirlemesi, adeta kaçınılmaz olmuştur. Ortaya atılan sayısız görüş, günümüze kadar süren tartışmaları beslemiştir¹; hatta zaman zaman Türk Edebiyatı'nın çeşitli seviyelerdeki eğitim ve öğretimini dahi yönlendirici bir noktaya kadar varmıştır.

Çünkü edebiyatımızda altı yüzyılı aşkın bir zaman dilimine yayılmış azametiyle dîvân şiiri diye bir vadi, evet, vardır. Bu bir vakiydir ve şiirle ilgili olmak davasındaki her kişiyi “dîvân şiiri gerçeği”ne dair, belli bir fikri duruşa zorlamaktadır.

Peki, ya Necip Fazıl? Dîvân şiiri karşısında o, nasıl bir algının ve tavrın sahibi olarak görülmelidir?

Bu noktada sağlıklı bir tespite ulaşabilmek için, Necip Fazıl gözüyle dîvân şiirine bakmak ve dîvân şiiri ikliminden Necip Fazıl'ı seyretmek gereği vardır. Yani “birine göre diğeri ne?” üzerinden bir tefekkür denemesi, bu yazının içeriğini oluşturacaktır. Öyleyse **Necip Fazıl Açısından Dîvân Şiiri ve Dîvân Şiirine Göre Necip Fazıl** gibi başlıklarla ilerlemek mümkün.

Necip Fazıl Açısından Dîvân Şiiri

Eserlerinde, özellikle çocukluk yıllarını anlattığı “*O ve Ben*”de çokça bahsettiği Çemberlitaş'taki büyük konak. Dedesi Mehmet Hilmi Efendi kanepede oturmuş, *Fuzûlî Dîvânı*'nı okumakta. Bu sahne Necip Fazıl'ın çocukluğuna ait en belirgin hatıralardandır.²

Bir de Bahriye mektebi hocalarından, dervişlik ve âriflik belirtileri sezdirenen İbrahim Aşkî Bey. Genç Necip Fazıl'da tasavvuf ve sır merakını ilk uyandıran zat. Okuması için ona verdiği kitaplar içinde biri vardır ki dikkate değer: *Dîvân-ı Nakşî*.³

Bu iki örneğin yanı sıra, çocukken kendisine Farsça dersler aldırılmasından⁴ dedesi Mehmet Hilmi Efendi'nin, biraz oyun biraz da sınav havasında küçük Necip'in önüne yaydığı dîvânlara⁵ kadar kimi hatıraların bizi şu tespite vardırması, yanlış olmayacaktır:

Necip Fazıl, küçük yaşlardan itibaren dîvân şiirine yabancı değildir.

Gerek kendi “cins” kafası, gerekse on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların zikzaklı fikri-edebi cereyanları onu nereye savurursa savursun; o, dîvân şiiri ikliminden daima haberdardı.

Ancak şiirleri, son derece özgün sanatkar mizacı, yaşadığı dönem ve içinde bulunduğu çevreler dikkate alındığında Necip Fazıl'ı bir dîvân şiiri takipçisi olarak görmek, elbette mümkün değildir.

Özellikle alternatif “yeni”yi bulamadan, bütün bir İslam/Doğu medeniyetini ve ona ait her şeyi “eski” saymak ve reddetmek gibi bir açmazı daima bünyesinde taşımış Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî... devrelerinin esintileri, tabiidir ki genç şâir ve neslinin gözünde dîvân şiirinin dışlanması, ötelenmesine yol açacaktı.

¹ Necati TONGA, “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma”, 2007, Turkish Studies, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II, s.771-782

² Necip Fazıl KISAKÜREK, *O ve Ben*, bd yayınları, İstanbul, 1998, s.20

³ Age, s.42-43

⁴ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Kafa Kâğıdı*, bd yayınları, İstanbul, 2005, s.83

⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, *O ve Ben*, s.12

Nitekim, Paris'e tahsile gönderilirken başındaki fesi denize fırlatacak kadar kendi kültürüne hınç dolu bir Necip Fazıl'dan⁶ -o zaman için- dîvân şiirine karşı bir yakınlık beklemek imkânsızdır.

Halbuki yıllar sonra şunları söyleyecektir:

“...Bize gelince, Şeyh Gâlib'e kadar kendi inandığımız, bağlandığımız sebepler etrafında şâhâne bir edebiyat görüyorum. Fuzûlî'siyle, Bâkî'siyle, Nedîm'iyle, Şeyh Gâlib'iyle. Evet, sonrası yapma çiçek...”⁷

Genç Necip Fazıl'ın yukarıdaki tespite ulaşması için henüz epey vakit vardı ve edebiyat çevrelerinde dîvân şiirine karşı pek keskin hücumlar oluyordu. Ahmet Hamdi “*dîvân edebiyatının lise müfredatından çıkarılması*”na dair haykırırken⁸, Nurullah Ataç “*bu edebiyatın tümüyle gençlere okutulmaması gerektiği*” hükmünü veriyor⁹; hatta Peyami Safa, dîvân edebiyatı için “*işkembe-i kübra edebiyatı*” tabirini uygun buluyordu¹⁰.

Kısaca “*Her şey bizimle başlıyor; bizden öncesi yok!*” diye özetlenmesi mümkün bir anlayış revaçtaydı. Birikimi, derinliği, tekâmülü yok saymanın; sıgıltıda, kültürel fakirleşmede alfabeye geri dönüş olacağını kestiremeyen bu anlayış, “geleneği reddetme geleneği” halinde nesiller boyu sürmüş ve kısmen başarılı da olmuştur. Söz konusu “başarı”, yalnızca dîvân şiirine değil; dîvân şiirini meyve veren âleme de yabancılaşmayı getirdi. Günümüz toplumunda kitap raflarında rast gelinen bir *Fuzûlî Dîvânı* ya da *Şeyh Gâlib Dîvânı* karşısındaki genel ve doğal ilgisizlik ve bilgisizlik, işte bu “başarı”nın göstergesidir!

Necip Fazıl'ın, bir hikâyesinde resmettiği şu sahne, dîvân şiirine ve dîvân şiirini yeşerten iklime karşı bu yabancılaşmayı anlatır gibidir:

“...akşamları sümüklü çocukların toplandığı güngörmüş çeşme... Çeşmenin tepesinde, her şeyin sudan geldiğine dair bir âyet... Sümüklü çocuklar, taş üstünde kabartma, kırık dökük harflere bakacak olurlarsa, bilmece çözmek istercesine göz kırpıştırırlar. Onlarca ‘vav’ bir kılıç, ‘ye’ ise bir teknedir. Fakat bu kılıç neyi keser ve tekne nereye gider?

Köhne çeşmeyle körpe çocuklar arasındaki mesafe, sahilden kopup nihaysiz bir denizde bulutların son merhalesine ulaşmış bir tahta parçasında bile yoktur. Rüzgâr meselesi... Her şeyi birden söküüp götüren bir rüzgâr. Arayı açan o...¹¹

Peki, hiç olmadığı farz edilerek kendisine sırt dönülen birikim, gerçekten de tam anlamıyla yok mu edilmiştir? Elbette hayır. Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı (Mevlit), yine de hiçbir Türk şiirinin yarışamadığı popülaritesini devam ettirdi. En fazla birkaç neslin gözünden kaçırılabilen kültür, bir türlü sonsuza dek yok olmuyor, Necip Fazıl'ın sıkça dile getirdiği bir benzetişle, *gölge kumla örtülemiyor, ne kadar kum dökülürse dökülsün, gölge üste çıkıyordu.*

⁶ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Bâbîâli*, bd yayınları, İstanbul, 2005, s.23

⁷ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Konuşmalar*, bd yayınları, İstanbul, 1990, s.167

⁸ Necati TONGA, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma*”, Turkish Studies, s. 773

⁹ Age.,s. 774

¹⁰ Age.,s. 774

¹¹ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Hikâyelerim*, bd yayınları, İstanbul, 2010, s.89

Hayret vericidir ki dîvân şiiri, bazen en katı karşıtlarında bile apaçık kendini göstermekteydi.

Mesela, harf devrimini celallenererek savunan; ama özel notlarını Osmanlıca harflerle tutan emekli paşalar gibi, Orhan Veli de tamamen dîvân şiiri sayılabilecek şu mısraları yazmış; ama kendi kendine uyguladığı bir sansürle yayımlamamıştı¹²:

“*Dem bezm-i visâlinde hebâ olmak içindir
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir
Nabzım helecânımda sedâ olmak içindir
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir*”¹³

Böyle bir edebi ortamda Necip Fazıl, nispeten ayağı yere basar bir tavırdadır ve 1934'te *Yeni Adam* dergisinin anketine verdiği cevap “*dîvân şiirinin güzellik ve ideal Türk sanatı açısından çok önemli olmadığı; ancak eski eserlerimizin birer kültür belgesi kabul edilip, yeni harflere aktarılması gerektiği*”¹⁴ yolundadır.

Radyoda sanat mûsikîsinin bile yasaklandığı dönemde dîvân edebiyatına ait verimlerin “*birer kültürel belge sayılması gerektiğini*” öne sürmek, o günkü havaya aykırılık belirten Necip Fazılca bir duruştur. Hele dîvân şiirinin okullara bile sokulmaması yüksek sesle dile getirilirken; tam tersine, o eserleri “*yeni harflere aktarıp gelecek nesillere sunma*” önerisinde bulunmak, neredeyse dîvân şiirine dair himayeci bir tavır olarak değerlendirilebilir.

Edebiyat çevrelerinde bu ve benzeri tartışmalar sürüp giderken, Necip Fazıl; duygu, fikir, rûh, hayat... kısaca sahip olduğu her ne varsa hepsini temelden değiştiren olayı, bütün hayatının en önemli olayını, yaşadı.

1934 yılı baharında Necip Fazıl, büyük müşid Abdülhakim Arvasi Hazretleri ile karşılaşmıştır.¹⁵

Sıradan bir Anadolu insanı olan Yûnus, Taptuk Emre ile karşılaştığında ne olduysa ve bir medrese hocası olan Molla Celâlettin, Hz. Şems ile göz göze geldiğinde ne olduysa, işte o, oldu. Tasavvufta “nazar”¹⁶ diye adlandırılan ve tarihte emseline sıkça rastlanan; hele de “sanatçı kişi”yi adeta infilak ettiren tecelli, yaşanmıştır.

Bu olay, öyle bir olaydır ki adeta Necip Fazıl’ın, küçükken dedesinden dinledikleri, hocası İbrahim Aşkî Bey’den sezdikleri ve saf mümine anneannesinde gördükleri... gibi rûhunda oraya buraya dağılmış tespih tanelerini bulup toparlayan, onların içinden geçen, onları bütünlüğe, izaha kavuşturan bir görülmez iplik vücuda gelmiştir; hem de asla kopmayacak bir iplik.

Necip Fazıl ve Dîvân Şiiri’ni elden kaçırmamak için, bu “müşitle karşılaşma” olayını bizzat kendi mısralarına bırakalım:

¹²“Orhan Veli’nin sağlığında yayımlamadığı fakat daha sonra 01.01.1967’de *Papirüs*’te yayımlanan *Şarkı* isimli şiiri...”

Necati TONGA, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma*” *Turkish Studies*, s.777

¹³ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 2011, s.183

¹⁴ Necati TONGA, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma*”, *Turkish Studies*, s. 774

¹⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, *O ve Ben*, s.89

¹⁶Süleyman ULUDAĞ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001, s.272; Mehmet Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993, c.II, s.664

“Bana, yakan gözlerle bir kerecik baktınız;

Rûhuma, büyük temel çivisini çaktınız!”¹⁷

Böylece şiire bakışının da ne zaman, hangi vesileyle ve nasıl bir ufka yöneldiğini şöyle anlatıyor Necip Fazıl:

“...Bu tarihi 1934 diye tâyin edebilirim. Ondan sonradır asıl benim sanat anlayışım, sanat istikametim... Oraya kadar lalettâyin bir şâirdim. Vakıa ‘Kaldırımlar’ falan yazılmıştı. Hatta büyük alaka doğurmuştu, ayrı... Ama 1934’te bir ‘Büyük Zât’ı tanıdım -ki o da benim ‘O ve Ben’ isimli eserimde yazılıdır- ondan sonra sanat istikametim de değişti. Poetiği de ondan sonra kavradım: Şiir nedir? Ne olmalıdır?”¹⁸

Necip Fazıl’ın, önce yazdıklarının çoğu için: **“Mal sahibi bensem, bunları istemediğim, tanımadığım ve çöplüğe attığım bilinsin...”¹⁹** diyerek adım attığı yeni dönem, artık başlamıştır.

Fikir ve edebiyat çevrelerince **“sabık şâir”²⁰** diye dışlandığı bu zaman diliminde onun yaptıkları ve yaşadıkları, şöyle bir listeyi içermektedir: Büyük Doğu’lar, konferanslar, kitaplar, makaleler, tiyatrolar... ve tabii ki şiirler. Ayrıca soruşturmalar, mahkemeler, müdafaalar, mahkûmiyetler... ve hapisler.

Bu dönemde Necip Fazıl’ın, bütün Türk tarihinin yanı sıra, Emeviler ve Abbasilerden sonra İslam uygarlığının üçüncü büyük kubbesi olan Osmanlıyı da çok farklı bir kavrayış ve yorumla ele aldığı görülür. Osmanlı medeniyetinin kelâm sahasındaki mesajı ise, dîvân edebiyatıdır ve dîvân edebiyatının günümüzde niçin bu kadar itilip kakıldığı, unutturulmaya, yok sayılmaya çalışıldığı, Necip Fazıl’a göre, izaha muhtaçtır.

“Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;

Sakarya, kandillere katran döktü geceler.”²¹

Gerçekten de sayısız sanatkâr ve sayısız eserle asırlar içinde oluşmuş dîvân edebiyatı, bir çırpıda **“geleneğe”** diye dudak bükülerek hiç var olmamış gibi mi kabul edilmeli; yoksa sağlıklı bir toplumun estetikte, rûhta, âhenkte ve söyleyiş kudretinde zirveyi bulduğu bir kıvamın sesi olarak mı algılanmalı?

Necip Fazıl’ın eserleri arasında hayatının fotoğrafı **“O ve Ben”** ise, o fotoğrafın negatifi de **“Bâbîâli”**dir, denilebilir. Bir yönüyle de cumhuriyet dönemi şâir ve yazarlarının iç yüzüne, arka planına ayna tuttuğu o eserinde, edebiyatımızın öncesi ve sonrasını şöyle özetliyor:

“Bâbîâli üstün muvazene ve nizam devrinin son şâiri Şeyh Gâlib’den teslim aldığı şiiri, onun:

‘Bir şu ’lesi var ki şem’-i cânın

Fânûsuna sığmaz âsümânın’

¹⁷ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, bd yayınları, İstanbul, 1992, s.75

¹⁸ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Konuşmalar*, s.173

¹⁹ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile, Takdim*

²⁰ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Bâbîâli*, s.257-264

²¹ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.399

Dediği hikmetten düşürerek ve cân şem'ini karartarak bağırsak sesine kadar indirmiştir.²²

Necip Fazıl'ın bu oldukça ağır suçlamasına göre, edebiyatımızda “yeni” dedikleri, “eski” diye reddettiklerinin bozulmuşundan, kokuşmuşundan ibarettir. Başka bir deyişle, enfes bir tepsi baklavanın, kötü şartlarda bekletilerek küflendirilmiş halini, küflenme oldu diye, “yeni ve farklı baklava” olarak sunma çabasından başka bir şey değildir.

Edebiyat-ı Cedîde, Fecr-i Âtî, Birinci Yeni, İkinci Yeni... gibi hep “yeni”ye vurgu yapan edebi oluşumlar, aslında ne kadar ve nasıl birer “yeni” idiler? Dîvân şiirinin altı yüzyılı aşkın kesintisiz ömrüne karşılık, dokuz ay ile otuz-kırk senelik zaman aralıklarında tükeniveren bu hamlecikler, gerçek birer “yeni”lik miydi; yoksa büsbütün kaybedilen ve bir türlü ulaşılamayan “yeni”nin hasretini mi belirtmekteydi?

Özellikle “yeni” kavramının istismara son derece müsait çekiciliği ardına gizlenerek, elde edilememiş şiir kalitesine “eski” demek yanıltıcılığı, Necip Fazıl'da dehşetli bir öfkeye sebeptir. Söz konusu “yeni” kavramının olur olmaz her tuhaflığa kılıf yapılması karşısında da; şiirlerine, yazılarına ve hitabelerine keskin bir revnak katan o ünlü öfkesi; yüz binlerin “Üstâd”ına, şunları söyletmektedir:

“Yeni!.. Ne akıcı, ne şekil değiştirci, ne çevik, ne fettan bir mefhum... Öyle ki, insanlar içinde, sayıları Çin (Mandaren)leri kadar az birkaç ender zekâyâ bekâretini teslim eder de, çoğuna, yalnız eteğinin ucunu tutturmakla kalır veya büsbütün sırtını çevirir. Üstelik bu çoğunluktan bir çoğuna da, güya mânâ visaline ermiş sahte kabadayılara mahsus bir teselli aşular. Bunlar, mesela filan dünya güzelinin visaline, başuçlarına astıkları resimle ermiş kahramanlardır.

... ‘Yeni’nin en kaba idraki, onun basit bir kemiyet ölçüsü ve maddi zaman hesabıyla en sonra meydana gelmiş hadise sayılmasında... Yeni elbise, yeni kundura, yeni kaldırım gibi... Bu kaba ve ‘yeni’nin haysiyetini zedeleyici anlayışa göre, doğan çocuk ve güneş yeni olduğu gibi, güneşten sonraki gece, saraydan sonraki mezar da yenidir.

Halbuki rûhta ‘yeni’, yahut ‘yeni’de rûh, basit kemiyet ölçüsü ve maddi zaman hesabına sığmaz; kemiyet kabuklarından soyundukça hakiki cevherini belirtmeye doğru giden bir keyfiyet anlayışında pırıldar. Bu inceliğin basit madde tecellileri üzerinde bile müşahedesi yoktur: elmasın, altının, akar suyun, hatta mücerred keyfiyette kadının, ekmeğin, rûhun yenisi, eskisi yoktur.²³

Necip Fazıl'ın dîvân şiirine bakışı, temelsiz bir takdir veya sadece bir damak zevkı tercihindense ibaret değildir. Ona göre dîvân şiiri, tek başına ele alınabilecek bir mevzu olmanın ötesinde, üstün nizam ve medeniyet seviyesine ermiş bir toplumun zevkte, sezışte, tefekkürde, rûhta ve söyleyişte asırlar boyu incele incele ulaşabildiği bir seviyenin sesidir.

Tepede Yavuz ve Kânûnî, Siyasette Sokullu, denizler fethinde Barbaros ve Pîrî Reis, mimaride Sinan, mûsikîde İtrî... Adeta devlerin geçit resmi yaptığı böyle bir çığırın edebiyatı da olanca ihtişamıyla dîvân edebiyatıdır. Ve elbette “sanatların şâhı” olan şiirin bayraktarlığında ise Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Nedîm, Şeyh Galib... ve daha nicelerini saymak mümkündür.

²² Necip Fazıl KISAKÜREK, *Bâbîâli*, s.241

²³ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çerçeve 3*, bd yayınları, İstanbul, 1991, s.217

İşte bu kavrayışla Necip Fazıl “*şâhâne bir edebiyat*”²⁴ dediği dîvân şiirini takdir ederken, bir kısmıyla şahsen tanıştığı çağdaşlarını bile fedadan çekinmeyecek kadar kararlı bir tespit tavrındadır:

“Ahmed Haşim ve Yahya Kemal muallakta birer kandil, Teyfik Fikret ukala bir avukat, Abdülhak Hâmid dâhî rolünde zoraki bir haşmet... Nerede Fuzûlî’den Şeyh Gâlib’e kadar gelen dümdüz sâf şiir hattı, nerede bu kılçık parçaları?..”²⁵

Bir dîvân şâiri olmayan Necip Fazıl’daki, dîvân şiirine dair bu keskin teşhis ve taraftarlık, son derece dikkat çekicidir.

“Elmasın, altının, akar suyun, hatta mücerred keyfiyette kadının, ekmeğin, rûhun yenisi, eskisi olmadı”²⁶ bilinirken, asırlar öncesinden sürüp gelen dîvân şiirini bir çırpıda “eski” diye reddederek yokluğa mahkûm etme göz bağıcılığına karşı bir tepki midir bu?

Ya da Batı, sanatta Hıristiyanlıktan önceki antik Yunan kültürüne ve Roma uygarlığına “eski” demeyerek geri dönüp “Rönesans”ı gerçekleştirirken, biz, asırlar içinde teşekkül etmiş kendi şiir birikimimize niçin sırt dönmekteyiz? Bu sırt dönüşle ortaya çıkan boşluk, köksüzlük ve rûhsuzluğun Tanzimat’tan beri bütün edebi oluşumları kadük bıraktığı, asırlar boyu sürececek bir çığıra yol vermediği gerçeği, Necip Fazıl’ın dîvân şiirini “saf şiir” saymasına mı yol açmıştır?

Sayırsız sanatkâr ve sayısız eserle asırlara sığmayan dîvân edebiyatını adeta: “unutun, anlamayın, yok bilin!” dercesine yeni kuşaklara bin bir asılsız kötülemeyle anlatmak, ne yazık ki şiirde kendi bindiğimiz dalı kesmek olmuştur ve “eskimeyen”e “eski” diyerek “yeni”ye giden yolu büsbütün tıkmak gibi bir çıkmazda kalakalmışızdır. Bu noktada “Üstâd” söylesin yine:

“Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân;

Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!”²⁷

Necip Fazıl, dîvân şiirini “tarihi muhasebe”miz içinde ele alınması gereken bir bahis olarak görmektedir.

Necip Fazıl’a göre, dîvân şiirini dondurarak onda saplanıp kalmak kadar, onu bütünüyle inkâr etmek de yanlıştır ve dîvân şiiri, kuşaklar boyu göz ardı edilmiş olmasına karşılık, kuşaklar boyu ciddiye alınacağı dönemi beklemektedir.

Bunun olması için hangi ufuklarda hangi fenerlerin bulunduğunu da bir sohbetinde şöyle açıklıyor:

“Bu cemiyetin dînî mizacı Süleyman Çelebi’de... Derinlik ve olgunluğu Mevlânâ’da... Mâverâ humması Yûnus Emre’de...

...Hassasiyet cevheri Fuzûlî’de... Eda ve estetik rûhu Bâkî’de... Kuru mantık ve aklı Nâbî’de... Belâgat ve hırçınlığı Nef’î’de... Şîve ve zarafeti Nedîm’de... İrfan ve inceliği Şeyh Gâlib’de... Usul ve sistemi Kâtîp Çelebi’de... Mâverâ görüşü İbrahim Hakkî’da...

²⁴ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Konuşmalar*, s.167

²⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Kafa Kâğıdı*, s.158-159

²⁶ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çerçeve 3*, s.217

²⁷ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.399

Doktor zevkı Yesârî'de... Plastik fikri Sinan'da... Fonetik fikri Dede Efendi'de aranmalıdır.²⁸

Bu sözlerden Necip Fazıl'ın, özellikle dîvân şiirinin zirve şahsiyetlerini, toplum için birer kültür kutbu olarak gördüğü neticesine rahatlıkla varılabilir. Bu sözler, Necip Fazıl'da derinlemesine tefekkürle ulaşılmış tam bir kanaat ve inancın ifadesi olarak türlü vesilelerle defalarca tekrarlanmıştır.

Nitekim, *Türk Edebiyatı Vakfı*'nce kendisine "*Sultânü'ş-Şuarâ (Şâirler Sultanı)*" unvanı verildiği gün yaptığı konuşmada (25 Mayıs 1980) dîvân şiirine nasıl baktığını ve orada neleri gördüğünü bir kez daha ilan eder:

"...Milletimizin gerçek büyük devlet ölçüsüyle 13'üncü asrın sonundan 19'uncu asrın başına kadar beş asırlık asliyet ve şahsiyet hayatına bakınca görüyoruz ki, üstün fikri derin tahassüs edasına kavuşturmuş azim yaratılışlar çıkmakta karşımıza..."

Yûnus Emre'de mâverâî hasret...

Fuzûlî'de beşeri rikkat...

Nef'î'de sultânî haşmet...

Nedîm'de garamî hassasiyet...

Şeyh Gâlib'de bedî zarafet...

*Ve hepsinde, teker teker bu kıymetlerin hepsi..."*²⁹

O, dîvân şiirine işte böyle bakmaktadır.

İstanbul'da bir yalı çocuğu, ele avuca sığmaz *Küçük Necip*... Lüks ve konfor meraklısı bir salon adamı *Genç Şâir*... Benliğine facialar yaşatan beynini uyuşturmak uğruna içine düştüğü iptilânın kendisine verdiği sıfatla "*Hasta Kumarbaz*"... Hapishanelerin gediklişi, mazlum, mustarip ve asil çile adamı... Mahkemelerin ve meydanların büyük hatibi "*Üstâd*"... Ve Türk şiirinin son "*Şâirler Sultanı*" Necip Fazıl KISAKÜREK...

Tiyatrodan Hac izlenimlerine, romandan ilmihal kitabına, velî menkıbelerinden mazlum biyografilerine, makaleden senaryo romanlarına, at'a dair tefekkürden asıl ve temel misyonu olan şiire kadar adeta el atmadığı tür ve konu kalmayan Necip Fazıl, yetmiş dokuz yıllık hayatının sonlarına doğru dîvân şiiri karşısında, bir çeşit aslî kaynağı keşfetme ve kendi köklerini bulma pozisyonundadır.

"...Birden sezdim ki, oturduğum oda büyükbabamın sağlığında hiç çıkmadığı, işte tam şu karşıki kanepede Fuzûlî Dîvânı'nı okuduğu oda... Büyükbabam köşesinde, Fuzûlî Dîvânı'nı okuyor..."

...Elbisesi, ayakkabıları, o, o, Büyükbabam... Bir anda tam ve katı bir hakikat elbisesine bürünmüş zehirli bir duygu, tıpkı çukuruna girmiş bir bilye gibi beynime oturdu..."³⁰

Durgunluğuyla ürküten ve derinliği kestirilemeyen bir denize kıydan eğilerek bakınca bir an belli belirsiz kendi simasının aksini görür gibi olan Necip Fazıl, altı asırlık azametiyle dîvân şiirini seyrederken kendi şairliğinin nasıl bir kaynaktan, nasıl bir damarla rûh ve mânâ emdiğini idrâk etmenin ürpertisini yaşamaktadır.

²⁸ Ahmet KABAKLI, *Türkiye'yi Yoğuranlar*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2008, s.200-201

²⁹ Ahmet KABAKLI, *Şâirler Sultanı Necip Fazıl*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2005, s.111-112

³⁰ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Hikâyelerim*, s.11

Sonuç olarak, Necip Fazıl ile dîvân şiiri arasındaki ilişkiyi Beşir AYVAZOĞLU'nun şu tespitiyle özetlemek mümkün:

*“İlk şiirlerinde hakim olan korku ve trajedi hissi, yeni şiirlerinde de devam etmekle beraber, keşfettiği şiir damarı, onu birden Şeyh Gâlib’de düğümlenen bir geleneğe bağladı. Necip Fazıl’ın şiiri, şekil bakımından dîvân şiiriyle hiçbir ilgisi bulunmasa da tasavvuf kanalıyla asıl ırmağa bağlanmıştı.”*³¹

Dîvân Şiirine Göre Necip Fazıl

Şu kesindir ki Necip Fazıl’a ait şiirler; gerek şekil, gerek içerik, gerekse his ve tavır bakımından dîvân şiirinin dışındadır.

Çile, Esselam, Öfke ve Hiciv adlı eserlerdeki manzumelerin büyük bir kısmının beyitlerle yazılmış olmasına gelince, o, Necip Fazıl ile her hangi bir dîvân şâiri arasında, şiir yazarken kalem tutmuş olmak gibi zorunlu bir benzerliktir, o kadar.

Böyleyken, rahatlıkla söylenebilir ki Necip Fazıl, pek çok dîvân şâirinin bile olamadığı kadar dîvân şiirinin özüne, rûhuna mensuptur. Çünkü dîvân şiirini asırlarca besleyen kaynak ile Necip Fazıl’ın şâirliğini emziren kaynak, aynıdır.

“Kaçır beni âhenk, al beni birlik;

Artık barınmam gölge varlıkta.

Ver cüceye, onun olsun şâirlik,

Şimdi gözüm, büyük sanatkârlıkta.”³²

Dîvân şiiriyle herhangi bir seviyede aşinalığı olan dikkatli bir bakış, Necip Fazıl’ın şiiri ile dîvân şiiri arasındaki rûh akrabalığını sezmekte güçlük çekmez. “*Büyük Sanatkârlık*” a talip olan Necip Fazıl’ın bu özlemini üç yüzyıl kadar önce, bir dîvân şâiri olan Koca Râgıb Paşa, daha iddialı bir hasretle şöyle dile getirmişti:

*“...Öyle bir şiir söylemek isterim ki ne benden evvel kimse söylemiş, ne de benden sonra söylemek ihtimali olmuş olsun...”*³³

Dîvân edebiyatında bir *dîvân*, tema’sı Allâh olan “*tevhîd*” ve “*münâcât*” tarzı manzumelerle başlar. Bu kısımlarda şiir, bir tür temkin ve huşû tavrıyla adeta frenlense de asıl şiiriyet, Hz. Peygamber’in konu edildiği “*nâ’t-ı şerif*”lerde görülür.³⁴ Derken “*kasîde*”ler ve *dîvân*’ın asıl gövdesi olan “*gazeliyyat*” kısmı gelir. Bütün iç ve dış âlem, söz ve mânâ manevraları, döneme ait izler ve mesajlar... buradadır. Daha sonra “*bend*”ler, dörtlükler ve tek beyitler gibi bağımsız türlerle *dîvân* sona erer.

Oldukça genel hatlarla çerçevelediğimiz bu “dîvân özellikleri”ni bir bütün olarak Necip Fazıl’ın eserlerinde ararsak, hepsini fazlasıyla bulmamız mümkündür.

Çile’deki *Takdim* ve *Poetika*’yı *dîbâce* olarak görelim. “Allâh” başlıklı faslı *tevhîd* veya *münâcât* sayalım. Aynı eserdeki Hz. Peygamber’le ilgili kısma “*Esselâm*” adlı kitabı da ekleyerek, dîvân edebiyatımızın uzun soluklu *na’t* örneklerine denk bir manzumeye ulaşalım.

³¹ Beşir AYVAZOĞLU, “*Geleneğin Gücü*”, Yankı, www.efgan.tr.gg

³² Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.20

³³ Ömer DEMİRBAĞ, *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, YYÜ, Doktora Tezi, 1999, s.53

³⁴ Ömer DEMİRBAĞ, “*Dîvân Şiirinde O*”, Berceste, Sayı: 106, Nisan 2011, s. 3

Bir an için vezin, şekil gibi dîvân şiirinin olmazsa olmazlarını göz ardı edip *Çile*'nin diğer bölümlerini de *gazeller* kısmı gibi düşününelim.

Elimizde bir "*Dîvân-ı Necîb*" tuttuğumuzu hayal edebiliriz.

Hele "*Çöle İnen Nûr*"u günümüz için bir "*Siyer*" ve "*Nûr Harmanı*"mı -içerdiği hadis sayısı fazla da olsa- günümüzün bir "*Hadîs-i Erba'in Tercemesi*" veya "*Hilye*"si sayamaz mıyız?

"*Başbuğ Velîlerden*", "*Tasavvuf Bahçeleri*", "*Reşâhât*" gibi eserler, dîvân edebiyatındaki "*Evliyâ Tezkireleri*"nin günümüze hitap eder biçimde kaleme alınmışlığı değil midir?

"*Hikâyelerim*", "*Aynadaki Yalan*", "*Büyük Mazlumlar*", "*Son Devrin Din Mazlumları*", "*Senaryo Romanlarım*" gibi kitaplardan bir "*Hamse*" çıkabileceğini söylemek, abes mi olur?

"*At'a Senfoni*"yi günümüzün tefekkürle zenginleşmiş bir "*Rahşiyye*"si saymak; "*Öfke ve Hiciv*" ile "*Hücum ve Polemik*"i de bugünün "*Sihâm-ı Kazâ*"sı olarak kabul etmek, imkânsız mıdır?

Aynı istifham üslubuyla şimdi de dîvân şâirindeki ve Necip Fazıl'daki şâirlik edalarının örtüşmesine dikkat edelim:

Acaba Necip Fazıl'ın en belirgin özelliklerinden olan ünlü mağrurluğu, öz güveni, ve "ben, ben..." derken bile çirkinleşmemesi, yani "fâhr" edası, dîvân şâiri dışında bir sanatkârda aranabilir mi?

"*Aruzda bir esaret vardır: Âhenge esaret. Ama aruz üstün nizamdır muhakkak.*"³⁵ dediği aruz veznine karşı mesafeli dursa da, Necip Fazıl'da ölçüsüz, kafiyesiz tek mısra gösterilemez oluşunu, dîvân şâirindeki form titizliğini andırır bir husus olarak değerlendirmek, yanlış mıdır?

Hemen bütün dîvân şâirleri "*zâhid*" diye niteledikleri irfansız ve derinliksiz dindar tipine yüklenip dururken Necip Fazıl'ın da "*ham softa ve kaba yobaz*"ı yerden yere vurması, aynı rûh kaynağından beslenen öfke tavrını hatırlatıcı değil midir?

Kıyasımızın dürbünüyle Necip Fazıl ve dîvân şâirini biraz daha yakınlaştıralım:

Şehzâde Mustafa'nın katline üzülen dîvân şâiri Yahyâ Bey söyler:

"*Meded meded bu cihânın yıkıldı bir yanı*

Ecel celâlîleri aldı Mustafâ Hânî"³⁶

Başbakan Menderes'in idamı üzerine de Necip Fazıl, şöyle yazar:

"*Zeybeğimi birkaç kızan vurdular*

Çukurda üstüne taş doldurdular"³⁷

Fuzûlî, *Su Kasidesi*'nde suyun bir hedefe doğru çağıldamasını şu mısra ile tasvir eder:

"*Başımı taştan taşa urup gezer âvâre su*"³⁸

³⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Konuşmalar*, s.177

³⁶ Mehmed ÇAVUŞOĞLU, *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler*, KB Yayınları, Ankara, 1983, s.96

³⁷ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.384

Necip Fazıl ise suyun aynı zorlanışını şöyle anlatır:

“Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.”³⁹

Yine Fuzûlî, *Levlî vü Mecnûn*'da asıl *Leylâ*'yı, *Leylâ*'dan ayrılıkta bulmak ne demektir, *Mecnûn*'a söyler:

“Hayâl ile tesellidir gönül meyl-i visâl etmez

Gönülden taşra bir yâr olduğun âşık hayâl etmez”⁴⁰

Bu anlayış ve bu rûh hali, Necip Fazıl'da şöyle şiirleşmiştir:

“Geçti, istemem gelmeni;

Yokluğunda buldum seni.”⁴¹

Kadı Burhânettin, sevgiliye ulaşma hususundaki korkutucu kararlılığını şu mısra ile ilan eder:

“Gice gündüz kovan seni benem ben”⁴²

Necip Fazıl, tehdit dolu inadını şöyle haykırır:

“Ben, peşine düşmüş bir canavarım!”⁴³

Bâkî, Kânûnî'nin vefatı üzerine yazdığı mersiyede şunu söyler:

“Gün doğdu şâh-ı âlem uyanmaz mı hâbdan

Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbdan”⁴⁴

Necip Fazıl ise Başbakan Menderes'in ardından şöyle yazar:

“Zeybeğim kalkamaz, dirilemez mi?

Odası mühürlü, girilemez mi?”⁴⁵

Son olarak Necip Fazıl'ı Şeyh Gâlib'le de buluşturalım:

Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk*'ında sevenin sevilene, yani *Aşk*'ın *Hüsn*'e kavuşmasında en büyük engel, *Aşk*'ın kendi varlığıdır. Beyitler boyu anlatılan bu imkânsızlığı, Necip Fazıl'ın şu mısraıyla özetlemek mümkündür:

“Heyhât, o bir ince rûh, bense etten bir kalp...”⁴⁶

Gelgelelim, *Hüsn ü Aşk*'ın sonunda vuslat vardır. Çünkü *Aşk*, sonunda *Hüsn* uğruna öz varlığından geçer ve böylece *Hüsn*'ün iltifatına nail olur. Seven, kendi varlığını

³⁸ Kenan AKYÜZ-Süheyl BEKEN-Sedit YÜKSEL-Müjgân CUNBUR, *Fuzûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, s.32

³⁹ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.398

⁴⁰ Muhammet Nur DOĞAN, *Fuzûlî Leylâ ve Mecnûn*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.488

⁴¹ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.196

⁴² Ömer DEMİRBAĞ, *Kadı Burhânettin ve Şiiri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011, s.95

⁴³ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.197

⁴⁴ Sabahattin KÜÇÜK, *Bâkî Dîvânı*, TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.78

⁴⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.384

⁴⁶ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.158

tüketmedikçe sevgiliden bir lütuf gelmeyeceğine dair hikmet, Necip Fazıl'da şu mısralarla şiirleşmiştir:

“Varsın, bugün bir acı duymasın gözyaşından;

Bana rahat bir döşek serince yerin altı,

Bilirim, kalkmayacak, bir yâr gibi başımdan...”⁴⁷

Gelişigüzel örneklerle yaptığımız bu kıyaslardan amaç, zorlama benzerlikler kurmak veya bir etkileyiş-etkileniş iddiasında bulunmak değil; Necip Fazıl ile dîvân şâirleri arasındaki rûh ve duyuş ortaklığını anlatmaktır.

Peki, bütün bunları dikkate alarak Necip Fazıl'ı “günümüzün dîvân şâiri” veya “modern dîvân şâiri” saymak mümkün müdür?

Değildir.

Çünkü bir *dîvâm* ve bir *mesnevîsi* olduğu halde Yûnus Emre'nin tam anlamıyla bir dîvân şâiri olarak kabulü nasıl imkânsız ise, öyle de Necip Fazıl'ın bir dîvân şâiri sayılması imkânsızdır. Bunun gerekçesi, unutulmaya yüz tuttuğu için hayıflanılması gereken şu harika terimle açıklanabilir:

“*Nevi şahsına münhasır*” olmak. Yani dîvân şiirine mal edilemeyecek kadar “özgün” olmak.

Necip Fazıl, pek çok yönüyle dîvân şiirine uymaz.

Böyleyken, dîvân şiiri ikliminden bakıldığında Necip Fazıl'ın şiiri nasıl görülür?

Onun şiiri, muhteşem kavuğunu ve kaftanını çıkarıp da kıyafet bağlayan, takım elbise giyinen ve çağımıza gelen Yavuz Sultan Selim'i hayal ettirmektedir. Tebdil-i kıyafetle kalabalığa karışan; ama yine de sultânî edasıyla hemen fark edilen cihan padişahı.

Dîvân şiiri ile benzerliği bulunmadığı halde dîvân şiiri rûhunun, adeta “bizdendir” dediği Necip Fazıl şiiri, tam da budur işte.

Sonuç

Bir dîvân şâiri olmayan Necip Fazıl, pek çok yazısında ve konuşmasında dîvân şiirinin haksız ve yanlış olarak “eski”; hatta yok sayılmasını, adeta ilan tavrıyla “kabul etmemekte”dir.

Ona göre sanatta “eski” ve “yeni” kavramlarının kaba zaman ölçüsüyle sınırlandırılması ve ideolojik bakışlarla biçimlendirilmesi, “yeni”yi büsbütün elden kaçırmak ve bilhassa şiirin geleceğini imha etmektir.

Bu noktada dîvân şiiri, medeni ve kültürel seviye farklı bir irtifada iken şiirin nasıl olabileceğine dair fikir vericidir.

Dîvân şiiri iklimine göre Necip Fazıl ise, tasavvuf gibi ortak bir kaynaktan beslenmiş olmakla beraber -dil, şekil gibi farlılıklar bir yana- sırf “kendine özgü”lüğü bakımından dîvân şiirinin dışındadır.

⁴⁷ Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*, s.158

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan -Süheyl BEKEN-Sedit YÜKSEL-Müjgân CUNBUR, *Fuzûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990
- AYVAZOĞLU, Beşir, “*Geleneğin Gücü*”, Yankı, www.efgan.tr.gg
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler*, KB Yayınları, Ankara, 1983
- DEMİRBAĞ, Ömer, “*Dîvân Şiirinde O*”, Berceste, Sayı: 106, Nisan 2011
- DEMİRBAĞ, Ömer, *Kadı Burhânettîn ve Şiiri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011
- DEMİRBAĞ, Ömer, *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, YYÜ, Doktora Tezi, 1999
- DOĞAN, Muhammet Nur, *Fuzûlî Leylâ ve Mecnûn*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000
- KABAKLI, Ahmet, *Türkiye'yi Yoğuranlar*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2008
- KABAKLI, Ahmet, *Şâirler Sultanı Necip Fazıl*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2005
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Bâbîâli*, bd yayınları, İstanbul, 2005
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Çerçeve 3*, bd yayınları, İstanbul, 1991
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Çile*, bd yayınları, İstanbul, 1992
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Hikâyelerim*, bd yayınları, İstanbul, 2010
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, bd yayınları, İstanbul, 2005
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Konuşmalar*, bd yayınları, İstanbul, 1990
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *O ve Ben*, bd yayınları, İstanbul, 1998
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı*, TDK Yayınları, Ankara, 1994
- Orhan Veli *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 2011
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993
- TONGA, Necati, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma*”, 2007, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II
- ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001